

Schoolaardrijkskunde daalt – ook internationaal – in de pikorde, maar niet op al onze scholen. Aan de inhoud en didactiek wordt voortdurend gewerkt, tot grote tevredenheid van de docenten. Nu nog zorgen dat het kwartje ook valt in Den Haag.

Aardrijkskunde vecht

Op de meeste scholen heeft aardrijkskunde de afgelopen vijf jaar in de bovenbouw havo en vwo terrein moeten prijsgeven aan andere vakken. Maar er zijn ook scholen waar de belangstelling is toegenomen. Inhoudelijk is er grote tevredenheid in het eigen veld over de gemaakte slag met de nieuwe examenprogramma's vmbo, havo en vwo. Het vak staat er wat dat betreft goed voor. Toch zouden we dat beter voor het voetlicht moeten brengen in de buitenwereld. Daar wordt inmiddels hard aan gewerkt.

Vernieuwde Tweede Fase

Aardrijkskunde heeft in de bovenbouw van het havo en vwo sinds 2007 een flinke ader moeten laten. De herziening van de Tweede Fase moest meer keuzerimte brengen voor leerlingen. In het profiel economie & maatschappij, waar aardrijkskunde profielvak is, zouden aanvankelijk twee keuzevakken komen naast het verplichte profiel-

vak economie. Leerlingen zouden dan moeten kiezen tussen vakken als geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijwetenschappen en management & organisatie. Op het allerlaatste moment besloot de minister echter af te stappen van die plannen. Geschiedenis werd een verplicht (tweede) profielvak en er bleef nog maar één profielkeuzevak over. Deze, in een zomervakantie onder een zware geschiedenislobby ingevoerde, wijziging heeft flinke gevolgen gehad voor de positie van aardrijkskunde.

Aardrijkskunde is daarnaast profielkeuzevak gebleven in cultuur & maatschappij en is een nieuw profielkeuzevak geworden in het profiel natuur & gezondheid. Maar dit heeft het verlies aan leerlingen niet kunnen tegengaan. Als een van de weinige 'grote' examenvakken (landelijk meer dan 5000 kandidaten) zien we een achteruitgang in het aantal havisten en vwo'ers dat examen in aardrijkskunde doet, terwijl het totale

1) Deze impressie is gevoed met de inbreng van een groep docenten, examenmakers en lerarenopleiders: Rob Adriaens, CSG 't Streek in Ede, Cito en KNAG; Arij Eijsberg, S.G. Hugo de Groot in Rotterdam en College voor Examen; Frederik Oorschot, SLO; Hans Palings, lerarenopleiding aardrijkskunde, Fontys Hogeschool Tilburg; Iris Pauw, universitaire lerarenopleiding aardrijkskunde, VU; Hester de Prieëlle, Coornhert gymnasium in Gouda; Bart Pijpers, De Nassau in Breda en Cito; Jeroen Smet, Roncalli in Bergen op Zoom en auteur lesmethode; Robert Vegter, gepensioneerd, maar nog werkzaam aan het Christelijk Lyceum Apeldoorn en in hoofdbestuur van de AOb; Ilona Wevers, Mill-Hillcollege, Goirle; Martin de Wolf, lerarenopleiding aardrijkskunde, Fontys Hogeschool Tilburg.

FOTO: TINE BENEKER

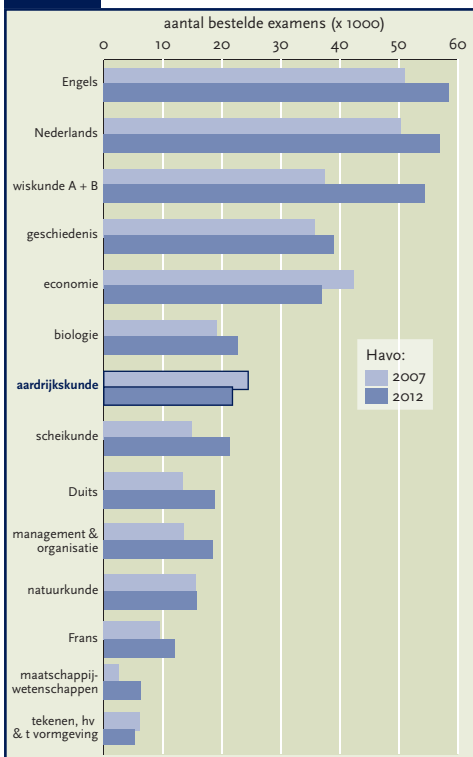
aantal eindexamenkandidaten is toegenomen.

Velen vinden dit een negatieve ontwikkeling, al zou het ook een voordeel kunnen zijn dat de leerlingen nu echt kiezen voor aardrijkskunde. Docent Arij Eijsberg zet daar toch een kanttekening bij: 'De status is achteruit gegaan want aardrijkskunde is nu 'slechts' keuzevak. Het vak wordt wel serieus genomen en ook de directie ziet het nut ervan in, zeker met een leerlingenpopulatie die in overgrote meerderheid allochtoon is. Maar relatief veel leerlingen kiezen aardrijkskunde uit veiligheidsoverweging als extra vak. Ze kunnen het dan ruilen met een profielvak wanneer dat te moeilijk blijkt te zijn, bijvoorbeeld natuurkunde. Zoiets bevordert de motivatie om aardrijkskunde serieus te bestuderen niet.' Het aantal kandidaten aardrijkskunde voor het eindexamen havo en vwo is de afgelopen vijf jaar gedaald. In 2007 deed op het havo ruim 48% van de leerlingen examen in aardrijkskunde, tegenover 37% in 2012. Op het vwo is het aandeel tussen 2007 en 2012 gedaald van 40 naar 31%. In het havo verkeert aardrijkskunde nog redelijk in de middenpositie (figuur 1), vergelijkbaar met vakken als biologie, scheikunde, Duits en natuurkunde. De vakken economie en geschiedenis zijn beduidend groter. In het vwo heeft aardrijkskunde aanzienlijk terrein verloren aan andere vakken (figuur 2). En het heeft als enige vak echt kandidaten verloren. Oorzaken zijn de verminderde status als keuzevak en de komst van meer keuzevakken. Dit zijn soms nieuwe vakken, die nog relatief klein zijn, maar filosofie, Spaans, maatschappijwetenschappen en natuur, leven en technologie (NLT) worden meer gekozen. Ook verandering in het profielkeuzegedrag van leerlingen speelt een rol. Ze kiezen steeds vaker voor een bètaprofiel, zeker in het vwo. Het aantal studielasturen per vak is omhoog gegaan, aardrijkskunde is dus wel 'groter' geworden dan zo'n tien jaar geleden.

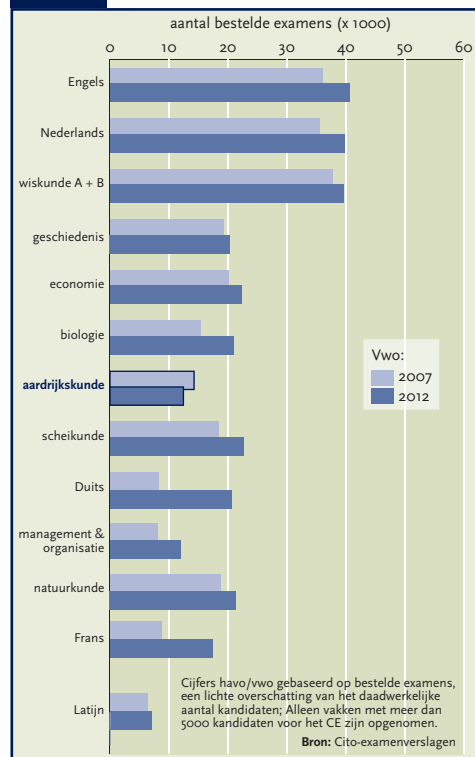
De verschillen per school zijn overigens aanzienlijk. Zo wordt aardrijkskunde op enkele scholen niet aangeboden als profielkeuzevak bij natuur & gezondheid. Maar er is ook een school waar aardrijkskunde in dit profiel juist verplicht is. Sommige aardrijkskundesecties ondervinden grote concurrentie van het nieuwe vak maatschappijwetenschappen. Bart Pijpers: 'Sinds de invoering van maatschappijwetenschappen zijn we in de havo gedaald van drie volle klassen (75 leerlingen) in het examenjaar 2007 tot één examenklas (29 leerlingen) nu. We trekken wel meer

voor positie

Figuur 1: Havo-examenkandidaten in 2007 en 2012

Figuur 2: Vwo-examenkandidaten in 2007 en 2012

Cijfers havo/vwo gebaseerd op bestelde examens, een lichte overschatting van het daadwerkelijke aantal kandidaten; Alleen vakken met meer dan 5000 kandidaten voor het CE zijn opgenomen.
Bron: Cito-examenverslagen

FOTO: RONALD KRANENBURG

Op 18 april 2008 presenteerde het KNAG het eindadvies voor het nieuwe vmbo-programma *Kijk op een veranderende wereld*, op het ministerie van Onderwijs.

Verder signaleren de docenten dat de druk is toegenomen om alles te meten en vast te leggen in programma's van toetsing en afronding. Daarmee krijgen spontaniteit en creativiteit minder kans en neemt de zeggenschap van de docent af.

Onderbouw en vmbo

De positie van aardrijkskunde in de bovenbouw van het vmbo is de afgelopen vijf jaar niet gewijzigd. Het leerlingaantal is redelijk stabiel. Aardrijkskunde is alleen van betekenis in de theoretische leerweg, niet in de beroepsgerichte leerwegen. In zowel 2007 als 2012 deden zo'n 17.000 van de ruim 53.000 kandidaten in de theoretische leerweg eindexamen aardrijkskunde. Daarmee is het vak groter dan maatschappijleer met 6000 kandidaten, en vergelijkbaar met geschiedenis, dat iets meer dan 18.000 kandidaten heeft. Veel meer belangstelling is er bijvoorbeeld voor biologie, meer dan 30.000, en economie met meer dan 40.000 kandidaten. Deze vakken zijn in meerdere profielen sterker vertegenwoordigd.

In de onderbouw van het voortgezet onderwijs staat aardrijkskunde er beter voor. Volgens Rob Adriaens is 'de positie van aardrijkskunde het sterkst in de onderbouw havo/vwo. Daar is aardrijkskunde een van de kernvakken'. Vergelijkbaar met het vak geschiedenis of biologie en beter dan economie of maatschappijleer. Aardrijkskunde heeft bij Hester de Prieëlle op school zelfs een onderscheidend karakter in de onderbouw. 'Vroeger gold dat alleen voor wiskunde en Nederlands. Een onvoldoende in de brugklas voor aardrijkskunde betekent op onze school inmiddels dat de leerling beter af is op een lager schoolniveau.' In de onderbouw hoort aardrijkskunde bij het leergebied mens & maatschappij, samen met geschiedenis en in mindere mate economie. Vooral vmbo-scholen en vernieuwingscholen bieden het leergebied mens & maatschappij aan en geen zelfstandige vakken. Hoeveel scholen dat doen, is onbekend.

Taal en rekenen

In het basisonderwijs is vanwege de nadruk op taal en rekenen het programmaonderdeel 'oriëntatie op jezelf en de wereld', met onder andere aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek, zwaar onder druk te komen staan. Wereldoriëntatie en ook culturele vorming zijn op basisscholen vaak naar 'de vrijdagmiddag' verschoven. Ook op de pabo's moeten geografiedocenten er hard voor vechten een beetje tijd voor hun vak te

leerlingen met het profiel natuur & gezondheid. Dat is deels te danken aan de streng selecterende natuurkundesectie, waardoor leerlingen in het profielkeuzedeel nu aardrijkskunde kiezen in plaats van natuurkunde.' Er is inmiddels ook een school waar aardrijkskunde helemaal niet meer in de bovenbouw in het vwo wordt gegeven. Anderzijds zijn er scholen waar aardrijkskunde in het profiel economie & maatschappij op havo verplicht is.

Een keuzevak loopt altijd het gevaar van de lijst geschrapt te worden door de schoolleiding als het aantal leerlingen beneden een ondergrens van 10 of 15 komt. Al gebeurt dat niet altijd. Er zijn ook scholen met een heel stabiele situatie. Hester de Prieëlle: 'Bij ons op school (720 leerlingen) hebben we meestal twee clusters per leerjaar – toch niet verkeerd.' En Jeroen Smet ziet het aantal leerlingen in de afgelopen drie jaar en dit schooljaar toenemen. Er zijn volle 4 havo-klassen van 32 leerlingen. 'Ik denk dat de positie van het vak verschilt per school; het gaat erom hoe het vak wordt gegeven, of je daar moderne leermiddelen en afwisselende werkvormen bij inzet.'

Iris Pauw: 'Aardrijkskunde is in status gedaald

omdat het nu een keuzevak is en geen vast profielvak meer. Dat leidt niet alleen tot minder leerlingen, maar naar mijn idee ook minder zeggenschap in gammavakgroepen en schoolbreed. Aardrijkskunde is helaas geen vak waaraan scholen identiteit ontlenu. Je hebt sport, cultuur of science als kleur voor scholen, maar wegwijs in de wereld maken is blijkaar geen trekker. Veel status heeft aardrijkskunde volgens mij ook nooit gehad, wel waardering. Leuk vak, nuttig, goed te doen. Maar blijkaar niet iets om mee te pronken.' Anderen zien ook statusverlies van het leraarschap in het algemeen. Robert Vegter, net gepensioneerd: 'Toen ik in een grijs verleden begon, werd aardrijkskunde beschouwd als een "vak", waarvoor dan ook een vaklokaal (anderhalf keer zo groot) nodig was. Op het laatst liep ik van lokaaltje naar lokaaltje. Het vak van leraar is in het algemeen sterk veranderd. Voor mijn gevoel ben ik – om in landbouwtermen te spreken – van herenboer (jaren 60) via coöperatieboer (jaren 70) en zelfstandige kleine boer met nog wat verantwoordelijkheid (jaren 80) langzamerhand loonarbeider geworden.' Die verandering geldt natuurlijk niet alleen voor aardrijkskundedocenten.

Docenten over het KNAG

De geïnterviewde docenten vinden het KNAG belangrijk als platform voor discussie en spreekbuis van docenten, om informatie toegankelijk te maken en te verspreiden en als adviserende en coördinerende vakvereniging. Groot enthousiasme is er voor de KNAG Onderwijsdag, 'De Onderwijsdag is super!', en ook voor *Geografie*, de GeoWeek, de aardrijkskundeolympiade en excursies. Een enkeling vindt het

jammer dat er niet meer gebeurt in een aantal kringen in het land en dat de uitwisseling tussen docenten zo beperkt is. Of is enigszins jaloers op het nog grotere aanbod van de AK-vakvereniging in Engeland (Geographical Association). Het idee voor een 'KNAGje' wordt geoperd: is er een club(je) van jonge geografiedocenten? Om hun stem te horen en hun kwaliteiten te gebruiken, ook naar de buitenwereld.

Studenten geografie en communicatie (UU) met hun docenten op bezoek bij onderwijsgeografen van het Institute of London. Hier krijgen ze uitleg over het aanschouwelijk maken van meanderende rivieren.

FOTO: TINE BENEKER

krijgen. Met alle zorgen over de kunde van aanstaande docenten van dien: zijn die straks wel in staat een fatsoenlijke aardrijkskundeles geven? Dit probleem is inmiddels wel gesignaleerd. De kennisbasis in de lerarenopleidingen krijgt meer aandacht en ook aardrijkskundige kennis wordt straks getest in de entreeproeven die beoordelen of studenten aan de pabo kunnen starten.

In het voortgezet onderwijs zijn inmiddels ook effecten van de focus op taal en rekenen zichtbaar. Zo worden de eisen aan de examenresultaten voor Nederlands, wiskunde en Engels op havo en vwo aangescherpt. Het laatste initiatief van de minister dat aardrijkskunde (onbedoeld) raakt, is het verplicht stellen van wiskunde in het profiel cultuur & maatschappij op de havo. Dit zou betekenen dat leerlingen in dit profiel niet langer één profielvak kiezen uit de maatschappijvakken en één uit de kunstvakken, maar nog slechts één uit de maatschappij- en kunstvakken. De kans dat de keuze op aardrijkskunde valt, wordt zo kleiner. Rob Adriaens merkt dat de directie op zijn school 'de neiging heeft vakken als Engels, wiskunde en Nederlands belangrijker te vinden. Met de aandacht voor rekenen en taal en de hogere exameneisen neemt de status van aardrijkskunde relatief wel wat af'. Mondjesmaat komen inmiddels initiatieven op om de expliciete aandacht voor taal en rekenen te vergroten via andere vakken. Dat gebeurt ook bij aardrijkskunde: er zijn al voorbeelden van 'rekenen met aardrijkskunde' en 'taalgericht onderwijs bij de mens & maatschappijvakken'.

Inhoudelijke vernieuwing

Aardrijkskunde is in het laatste kwart van de vorige eeuw steeds meer bestempeld als gamma- of maatschappijvak; het fysisch of aardkundig deel werd relatief steeds kleiner. Het aanbieden van aardrijkskunde als profielkeuze in natuur & gezondheid laat zien dat er ook ruimte in een

Met de focus op taal en rekenen neemt de aandacht voor aardrijkskunde af

bètaprofiel is gekomen. Maar het toont volgens Frederik Oorschot (SLO) ook de moeilijke positie van het schoolvak: 'Aardrijkskunde staat met één been in de menswetenschappen en met het andere in de bètawetenschappen. Van beide kanten heeft het vak "last". Bèta's zien aardrijkskunde niet als volwaardig bètavak. Aan de andere kant is het in de onderbouw ingedeeld in het leergebied mens & maatschappij en niet bij mens & natuur.' Maar dit biedt ook kansen vindt Rob Adriaens. 'Aardrijkskunde heeft juist een unieke positie en

voor beide componenten – fysische en sociale geografie – geldt dat ze goed toegankelijk zijn voor alle leerlingen. De meeste cultuur & maatschappijleerlingen kunnen de fysische geografie voldoende leren beheersen en de meeste natuur & techniekleerlingen kunnen de sociale geografie ook wel aan.'

Het nieuwe examenprogramma voor havo en vwo, ingevoerd vanaf 2007, wordt als een enorme verbetering beschouwd. Martin de Wolf (Fontys Hogeschool): 'Er is nu meer aandacht voor de wijze waarop de wereld functioneert, de grote processen, zoals globalisering en hoe dit gebiedspecifiek uitwerkt. Bijvoorbeeld voor Zuidoost-Azië bij havo en vwo, en ook bij de keuze voor gebieden in het nieuwe vmbo-programma.' Ook Hans Palings (Fontys Hogeschool) vindt dat er nu 'een balans is tussen gebiedskennis met de opbouw van een wereldbeeld, de geleiding van de wereld, en kennis van ruimtelijke vraagstukken en thema's'. Docenten waarderen ook de toegenomen aandacht in het havo- en vwo-programma voor de grote lijn door wereld & globalisering en systeem aarde centraal te stellen. Uit het Vakdossier van de SLO over het examenprogramma blijkt dat zowel vakdeskundigen als 214 onderzochte docenten ervaren dat aardrijkskunde met het nieuwe examenprogramma inhoudelijk weer goed in elkaar steekt. Ze hebben wel moeite met de overladenheid van het programma, voor-

FOTO: JOOP VAN DER SCHEE

Enthousiaste AK-secties ontwikkelen veel projecten, excursies en opdrachten buiten. Hier onderzoek naar de waterkwaliteit in de Amsterdamse grachten.

Onderwijsvernieuwing in Geografie

Artikelen over het onderwijs in vijf jaargangen *Geografie* laten zien wat de vakgemeenschap bezighoudt. In de jaargangen 2008 t/m 2012 zijn 81 artikelen gepubliceerd (naast de rubriek Onderwijs & lesmateriaal) die gerelateerd zijn aan het aardrijkskundeonderwijs. In 2010 was er een themanummer over het onderwijs (foto). De eerste indruk bij een overzicht van al deze publicaties is het enthousiasme waarmee nieuw en activerend onderwijs ontwikkeld wordt en hoe docenten, scholen en leerlingen met aardrijkskunde en nieuwe toepassingen bezig zijn. Figuur 3 laat zien dat meer dan een kwart van de verhalen gaat over veldwerk en excursies en het begeleiden van leerlingen

bij onderzoek en didactiek in relatie tot GIS, kaartvaardigheden en ICT-gebruik. Daarnaast zijn er praktijkverhalen van secties, docenten en leerlingen en is er aandacht voor meer algemene ontwikkelingen in het onderwijs, ook in het buitenland. Ook zijn er veel artikelen

die inhoudelijke input voor onderwijsvernieuwing geven met nieuwe onderwerpen, aandacht voor duurzaamheid, klimaat, wereldburgerschap of erfgoed, en bijvoorbeeld NLT-modules. Tot slot is er regelmatig aandacht voor toetsing, de eindexamens, de aardrijkskunde-olympiade en het toetsen op de basisschool.

Figuur 3: Aandacht voor onderwijs in Geografie in vijf jaargangen (2008-2012)

al het aantal begrippen, en met de tekortschietende lees- en kaartvaardigheden van leerlingen. Het vmbo is net begonnen met de invoering van een nieuw examenprogramma.

Het curriculum van de onderbouw zit heel anders in elkaar. Voor de hele onderbouw zijn er 58 globaal geformuleerde kerndoelen, onderverdeeld in 7 domeinen. Het idee is dat scholen eigen keuzes kunnen maken. Terwijl de eindexamenprogramma's een duidelijk structuur en invulling bieden, lijken de kerndoelen voor het domein mens & maatschappij toch vooral een samenraapsel van globale eindtermen. Zo is een van de twaalf kerndoelen 'historische basiskennis', met alle tijdvakken. Een ander kerndoel is 'geografische basiskennis', met kennis van wereld, Europa, Nederland en eigen omgeving. In de praktijk komt het erop neer dat de aardrijkskundemethoden het curriculum invullen. Hans Palings constateert dat er daardoor geen doorlopende leerlijn is. 'In de onderbouw wordt de methode als curriculum gehanteerd en in de bovenbouw zijn de syllabus (centraal examen) en de handreiking (schoolexamen) leidend. Vooral derdeklassers in havo en vwo ervaren de overstap als groot, van weinig naar veel, van makkelijk naar moeilijk.'

Aardrijkskunde loopt – zeker in de onderbouw – dikwijls voorop in het opzetten van vakoverstijgende projecten. Zo heeft het vak op de school van Ilona Wevers een sterke positie binnen activiteitenweken en in de samenwerking met andere vakken. 'Onze sectie ontwikkelt veel projecten, excursies en opdrachten buiten. Met 4 havo en 5 vwo reizen we tien dagen door Turkije, waarbij alle facetten van het vak aan bod komen.'

Sterk en zwak in didactiek

Een belangrijke vernieuwing in de afgelopen jaren is voor veel docenten de ruimere mogelijkheden voor ICT-gebruik. Frederik Oorschot wijst op de zichtbaarheid van 'vooral de digitale vernieuwingen, op kleine schaal meer gebruik van GIS, smartboard, digitale ondersteuning van methodes en wifi in de klas'. De mogelijkheden om aardrijkskunde te visualiseren en concretiseren zijn inmiddels legio. Tegelijkertijd is het een hele kunst om bij te blijven in de technologische mogelijkheden. Aardrijkskunde was ook voorloper in het project rond digitale toetsing in het eindexamen havo. Maar dit is wegens bezuinigingen stopgezet door het College voor Examens.

De aardrijkskundemethoden van uitgever

zijn een belangrijk en vaak sturend hulpmiddel in de onderwijspraktijk. Het is natuurlijk een sterk punt dat er uitstekende aardrijkskundemethoden zijn die docenten alles bieden wat ze nodig hebben en zo bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs. Maar daarin schuilt ook een gevaar. Martin de Wolf, zelf ook auteur van zo'n methode, vindt dat 'docenten te veel in de watten worden gelegd met toetsen, powerpointpresentaties en allerlei ander additioneel materiaal. De innovatieve kracht van een docententeam kan daardoor afzakken. Het eigenaarschap van het onderwijs komt te veel bij lesmethoden te liggen'. Arij Eijsberg: 'In zowel de onderbouw als de bovenbouw gebruik ik de lesmethode alleen als richtinggevend, en ik wijk er regelmatig van af. Ik weet dat collega's veel dichterbij de methode blijven. Maar dat is wel begrijpelijk als je nog niet veel ervaring hebt.' Steeds vaker komt in discussies, ook in buurlanden als Engeland, naar voren dat docenten (en secties) veel sterker een eigen visie zouden moeten hebben op het vak, hun eigen doelen helder moeten hebben, en vervolgens (zeker in de onderbouw) zelf het curriculum bepalen. Docenten als 'curriculummakers' zijn belangrijk voor goed en betekenisvol onderwijs. Ook in Nederland zijn er zulke initiatieven; zowel Hester de Prieëlle als Ilona Wevers werkt met een eigen curriculum in de onderbouw. In de sectie van Jeroen Smet speelt de methode weliswaar een rol bij het maken van

Een belangrijke vernieuwing zijn het gebruik van GIS, smartboard, digitale ondersteuning van AK-methoden en wifi in de klas

Er is een keur aan uitstekende, kant-en-klare aardrijkskundemethoden. Ze vormen dikwijls de leidraad voor het curriculum in de onderbouw, aangevuld met eigen materiaal van enthousiaste docenten.

FOTO: RONALD KRANENBURG

het curriculum in de onderbouw, maar ook actuele gebeurtenissen, eigen interesses en de beslissingen binnen de sectie over wat belangrijk is voor de leerling.

Iedereen in de vakgemeenschap onderschrijft de relevantie van het vak en de zinvolle inhoud. Toch ligt de nadruk vooral en soms uitsluitend op de cognitieve kant. Ook de vorm en de beperking van een centraal eindexamen houden dit in stand, waarbij honderden docenten met eenzelfde correctievoorschrift in korte tijd het werk van leerlingen moeten beoordelen. En vervolgens is er allerlei gedoe in een tweede correctieronde met als inzet het wel of niet benadelen van (eigen) kandidaten. De examenresultaten liggen ook steeds meer onder een vergrootglas; docenten worden daarop afgerekend door de schoolleiding. Het schoolexamen zou meer ruimte moeten bieden om ook op een andere manier met leerlingen te werken en meer met ze in gesprek te gaan over de betekenis van allerlei geografische ontwikkelingen en vraagstukken, de relatie met hun eigen leefwereld te verkennen en discussie en debat te voeren. Maar daar komt het vaak niet van. Het verschil tussen het cijfer op het schoolexamen en het centraal examen mag niet te groot zijn en docenten hebben toch al moeite 'alle stof' te behandelen. Vakdidacticus Iris Pauw: 'Het examen selecteert goed, maar houdt de cognitieve insteek van onderwijs mede in stand. Docenten en secties volgen het programma en de examens heel trouw. Dat is mooi, eerlijk en begrijpelijk, maar niet altijd goed voor leren. Geografische thema's moeten toekomstgericht en meer existentieel aan bod komen.'

Toekomst

Er blijft dus nog heel wat te wensen over. Natuurlijk zouden de ondervraagde docenten graag zien dat aardrijkskunde weer een verplicht

KNAG-hoogleraar als boegbeeld

Veel andere gammavakken (docenten, lerarenopleiders) zijn er jaloers op dat aardrijkskunde een speciale hoogleraar heeft voor het schoolvak. Met de instelling van een hoogleraar door het KNAG is er een zichtbare partner gekomen. Dat is volgens Rob van der Vaart, die de functie als eerste bekleedde, een heel belangrijk punt. Het gaat om zichtbaarheid naar buiten, bijvoorbeeld richting ministeries en instanties met het nieuwe examenprogramma havo/vwo en vmbo, en indirect in canonicommissies, maar ook naar binnen door het eigen veld te mobiliseren. Van der Vaarts opvolger, Joop van der Schee, draagt de zichtbaarheid ook internationaal uit, bijvoorbeeld door zijn co-voorzitterschap van de Commission on Geographical Education van de International Geographical Union.

Als hoogleraar ben je volgens Van der Vaart ook een volwaardig gesprekspartner voor de 'geo'-decanen en -faculteiten. Uiteindelijk zijn de kwaliteit en belangenbehartiging van het vak een gedeelde verantwoordelijkheid. Als onderzoek naar het schoolvak in de universitaire wereld ontbreekt, doet dat af aan het gezag van aardrijkskunde. Een grote verdienste van Van der Schee is zijn bemoeienis met de professionalisering van de onderwijsgemeenschap en het stimuleren van jong talent. Hij heeft inmiddels een flinke groep onderzoekers, zo'n tien promovendi, veel ook uit het hbo, bij elkaar gebracht die in zijn woorden 'werken

aan een systematische bestudering van het aardrijkskundeonderwijs'. Hij verwacht er de komende jaren veel van, want het levert discussie op over de kwaliteit van het aardrijkskundeonderwijs en een sterkere onderbouwing ervan.

Ook in het hbo is versterking gekomen door het recente aantreden van twee lectoren voor de didactiek van de gammavakken, aan de Hogeschool van Amsterdam en de Fontys Lerarenopleiding in Tilburg.

Joop van der Schee heeft het vizier ook gericht op lobbywerk. Om de positie van het vak te verbeteren is een goede ondersteuning en lobby nodig in zowel Den Haag als het bedrijfsleven. Het KNAG is bezig met een serie acties op dit terrein. 'Laten zien dat aardrijkskunde ertoe doet, daar gaat het om. Laten zien dat het veel meer is dan topografie, want ook in Den Haag is dat vaak nog het beeld. Terwijl aardrijkskunde, of beter gezegd geografie, het vak van de toekomst en van onze planeet aarde is. Geen wonder dat in het bedrijfsleven behoefte is aan mensen met brede geografische kennis.' Van der Schee zet in op een tweesporenbeleid. 'Docenten en secties moeten aardrijkskunde op school goed neerzetten zodat leerlingen het graag kiezen en het nut ervan inzien. Daarnaast moet de vakgemeenschap aangevoerd door het KNAG en prominenten uit het bedrijfsleven, in Den Haag en in de media laten zien hoe belangrijk en interessant geografie is.'

Enkele recente mooie mediamomenten voor het aardrijkskundeonderwijs zijn:

- 29 juni 2010: Alexander Pechtold presenteert in Nieuwspoord de beste van de 700 door scholieren getekende kaarten van Nederland in 2040.
- 12 oktober 2010: Kroonprins Willem Alexander krijgt bij het vernieuwde bezoekerscentrum NAP aardrijkskundelesmateriaal aangeboden gemaakt door Lonneke Rovers.
- 3 november 2011: Premier Rutte reikt de veldwerkprijs in de Aardrijkskunde Derby der Lage Landen 2011 uit aan Daan Verweij van het Gymnasium Juvenaat uit Bergen.

Rob van der Vaart

Joop van der Schee

FOTO: RONALD KRANENBURG

profielvak wordt in de bovenbouw havo en vwo. Frederik Oorschot: 'Geschiedenis heeft een sterkere positie in de bovenbouw dan aardrijkskunde, terwijl het gezien de inhoud en relevantie evenwaardige vakken zouden moeten zijn. Hetzelfde geldt voor economie, het leidende en verplichte vak in het profiel economie & maatschappij.' Dat aardrijkskunde aan positie of status heeft verloren, is een gevolg van politieke keuzes, niet van een (publieke) ontkenning van het belang van het vak. Toch steken aardrijkskundedocenten de hand ook in eigen boezem; kennelijk slagen ze er zelf onvoldoende in om het belang van hun vak aan leerlingen, ouders en schoolleiding duidelijk te maken. Rob Adriaens ziet wel mogelijkheden: 'De aandacht voor taal, rekenen en burgerschap kan in het voordeel van aardrijkskunde werken. Dat wordt nog niet zo door de buitenwereld gezien. Als we erin slagen meer duidelijk te maken wat er allemaal in dit vak zit, kan het aantal leerlingen in de toekomst ook weer aantrekken.' En Hans Palings constateert: 'Leerlingen vinden het vak wel interessant maar niet altijd relevant'. Er is volgens hem winst te behalen door 'meer aandacht te besteden aan het betekenisvol maken van aardrijkskunde, voor henzelf,

het werkveld en de toekomst'. De relevantie van het vak, in duurzaamheid, burgerschap, toekomstgerichtheid, zou door zelfbewuste docenten uitgedragen moeten worden; dat kan prima volgens Iris Pauw. Ook Martin de Wolf signaleert in gesprekken met docenten steeds weer een grote betrokkenheid 'bij het schoolvak, de wereld, de leerlingen of de combinatie van dit alles. Die betrokkenheid herken ik ook in gesprekken met ouders, die vaak positief zijn over aardrijkskundedocenten. Dit is niet *evidence based*, maar het zijn wel indrukken waarmee je kunt stellen dat de kwaliteit zo slecht nog niet is'. •

Tine Béneker (1967) is al ruim 15 jaar werkzaam (als docent/onderzoeker) aan de UU op het terrein van geografie en educatie. Via onderwijs, onderzoek en ontwikkelprojecten houdt ze zich bezig met het veld van het aardrijkskundeonderwijs, waarbij haar belangstelling vooral uitgaat naar mondiale vraagstukken, de wereldbeelden van jongeren en de mondiale en toekomstdimensie van het aardrijkskundeonderwijs. Van augustus 2008 tot januari 2013 was ze voorzitter van de vaksectie aardrijkskunde (h/v) van het College voor Examens. Op dit moment combineert ze haar werk in Utrecht met het lectorschap Didactiek van de gamma-vakken aan Fontys Lerarenopleiding Tilburg.

Advertentie

BEVOEGDHEID TE GRAAD HALEN?

Bij Hogeschool Utrecht kunt u doorstuderen voor een Master of Education Aardrijkskunde.

Kom naar een van de open dagen of kijk op www.masters.hu.nl voor meer informatie.

**ER VALT NOG
GENOEG TE LEREN**

**INSTITUUT
ARCHIMEDES
HOGESCHOOL
UTRECHT**

Huiswerk

Een mooie geografische ervaring opdoen aan je eigen keukentafel, kan dat? Geen zintuigenprikkelend reisverhaal, maar een verslag van tijdrovend correctiewerk. Praktische opdrachten gemaakt door 5 vwo over leefbaarheid in een stadswijk. Uitvoering van die opdracht was heus ook tijdrovend, zo evalueren de leerlingen.

In een tijd dat aardrijkskunde als bovenbouwkeuzevak steeds meer concurrentie krijgt van vakken als maatschappijwetenschappen en natuur, leven en techniek, zoek je als docent soms naar legitimatie van je eigen vak.

En dan schrijven leerlingen: 'We hadden gehoord van 6 vwo dat dit PO veel werk zou zijn. Dat was het ook, meer nog dan we dachten. Maar we hebben het niet met tegenzin gedaan. Het begon zelfs interessant te worden en we werden echt benieuwd hoe de leefbaarheid in De Wolfskuil verbeterd zou kunnen worden. Van tevoren hadden we nooit gedacht dat we niet met tegenzin voor school konden werken, maar dat kan dus wel.'

'Doordat we zelf met mensen uit Hengstdal hebben gesproken, hoorden wij verhalen en feiten die we onmogelijk via internet hadden kunnen vinden.'

'Als je na het enquêteren aan de slag gaat, heb je echt een beeld bij al deze gegevens en bij het buurtprofiel van De Biezen. Dat maakt de opdracht leuk en interessant.'

'Het was leuk om wat je onderzocht met eigen ogen waar te nemen. Doordat je ook foto's moest maken, ging je beter op kleine dingen in de wijk letten, dingen die anders nooit zouden opvallen.'

Wow, ze realiseren zich dat ze hebben leren kijken, moesten kijken. Ze hebben daarbij zelfs een geografisch brilletje opgezet!

En de juf? In haar warme keuken scheurt ze de kleurige januarifoto van de Novib-kalender en neemt een slok koffie. Leesbril op: 'Vietnam...'. Nee, nu eerst de leswijzer van 'Zuidoost-Azië' maken! Anders zal ze haar collega's horen... •

Wilma Peters

Hengstdalseweg in Hengstdal, Nijmegen.